„Quo Vadis”: un festival pentru schimbarea la față a României.

Cuvânt despre ediția I a Festivalului Internațional de Film „Quo Vadis” (Iași, 7–10 noiembrie 2024) [Partea I]

Elena Dulgheru

Între 7–10 noiembrie 2024, sub auspiciile Centrului Cultural Misionar *Doxologia* al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, s-a desfășurat la Iași Festivalul Internațional de Film „Quo Vadis”, a cărui primă ediție a avut drept cuvânt de forță „libertatea”. Am avut bucuria și onoarea să mă ocup de programul artistic al festivalului. A fost o muncă susținută, de echipă, făcută cu pasiune și dăruire, iar rezultatul a fost pe măsură. Din toate punctele de vedere, festivalul a fost un succes. Chiar scepticii au mărturisit că le-a depășit așteptările.

Un festival de esență filocalică

Am visat festivalul acesta aproape douăzeci de ani, de când începusem a cutreiera prin România, iar uneori și dincolo de ea, comentând peliculele lui Andrei Tarkovski și ale altor câțiva mari cineaști mărturisitori ai lucrării Celui Nevăzut.

Mesajul meu era clar: „Cuvântul lui Dumnezeu nu a murit în arta contemporană, chiar dacă ea a fost năpădită de sacrilegii și buruieni, iar noi, criticii și artiștii de azi, avem datoria să redescoperim acest Cuvânt dumnezeiesc și să nu îl lăsăm să se stingă!”

Entuziasmul și deschiderea cu care eram întâmpinată peste tot îmi arătau cât de necesar și duhovnicește hrănitor este dialogul despre sacrul din cinema, adică despre relația dintre om și Dumnezeu, surprinsă de momentele de vârf din arta ecranului. De atunci am înțeles, și eu, și cinefilii de lângă mine, că acest *taifas filocalic* din jurul peliculei trebuie să treacă dincolo de cadrele unor seri de cultură cinematografică creștină, ca să se dezvolte într-o formă mai trainică și mai amplă, o platformă care să concentreze tipul de cultură cinematografică ziditoare, pe care îl descopeream împreună. Această formă este un festival. Dar nu oricare.

Cu toate că există în lumea ortodoxă câteva festivaluri de cinema creștin exemplare și de tradiție (chiar dacă le numeri pe degetele unei singure mâini), precum și ceva manifestări timide în direcția aceasta și în țări de tradiție creștină heterodoxă, în România lucrurile s-au mișcat, din punct

p.140
Icoana Maicii Domnului făcătoare de minuni „Eleusa” (Paraclisul Arhiepiscopal „Buna Vestire” din Râmnicu Vâlcea)

de vedere organizatoric, greu. Cinefilii noștri creștini, entuziasmați de ce vedeau și auzeau de la mine, mă întrebau când vom face și noi, românii, un festival de acest fel? Recunosc, candida naivitate a cinefililor inițial m-a enervat, dar m-a și făcut să mă simt oarecum obligată: născusem în ei o dorință, greu de îndeplinit, e adevărat, iar acum, când ei îmi cereau să le-o împlinesc, nu se cădea să dau înapoi cu una-cu două, de vreme ce ei mă investiseră cu încrederea lor.

Problema de bază, pentru un asemenea festival, a fost coagularea unei echipe, reunite de un credo comun și o viziune unitară, susținute de o platformă logistică, în stare a susține un asemenea proiect complex. Căci pregătirea unui festival implică o muncă asiduă, bine organizată și atent planificată, ceea ce înseamnă: echipă, agendă, strategie, parteneri de presă și de producție, cadru juridic, finanțare, termene, plus inspirație, motivație susținută și tenacitate, care să facă față riscurilor și neprevăzutului.

Toate acestea, dar mai ales tenacitatea, spiritul de echipă și coordonarea strategică se găsesc greu la noi, românii, oricât ar vorbi teologii de smerenie, sinergie, adunare lăuntrică, iubire de aproapele, jertfelnicie și oricât ar vorbi cineaștii de talent, deschidere spre nou, seriozitate profesională, pragmatism. Căci toate acestea sunt calități de temelie pentru durarea unui festival trainic, care să hrănească spiritual cinefilii, care să reziste vremurilor și să crească, să se dezvolte într-o agora de dialog cultural și creștin, ziditoare nu doar pentru public, ci și pentru cineaști, jurnaliști, teologi, oameni de biserică, adică pentru un filon substanțial din suflarea românească, și nu numai cea românească, pe care o așteptăm să renască. Cam asta este ceea ce își dorește echipa acestui festival, din care am avut onoarea să fac parte.

Da, un festival creștin nu este doar un forum de schimb și dialog cultural, ci și o platformă de renaștere spirituală. Un festival creștin, filocalic, conferă o energie unică, formată din bucuria multiplelor întâlniri, adunând împreună culturi diferite, dar animate, fiecare, de suișuri spre Dumnezeu și trăitoare sub cerul Aceluiași Dumnezeu.

Ca festival de esență filocalică, „Quo Vadis" s-a construit ca o colecție de mărturii de umanitate, artă elevată și credință curată, venite din diferite părți ale lumii, dar axate pe un nucleu ortodox. Acest nucleu de filme creștine, în special ortodoxe, recente, atât debuturi, cât și pelicule de mare succes internațional, iradiază firesc și generos spre extra-confesional, nu de dragul exoticului, nici al corectitudinii politice, ci în scopul unei deschideri interreligioase, specifice cosmopolitei arte și industrii a spectacolului, dar neapărat hristocentrice și fondate în învățătura creștin-ortodoxă. Această deschidere dialogică determină căutarea, printre cele mai apreciate filme de artă de pe plan internațional, a unor mode-

le comportamentale specifice moralei evanghelice, pierdute de Europa post-creștină și, în mare măsură, și de cinematografia română recentă, dar păstrate, paradoxal, de vechile civilizații necreștine, inclusiv de cinematografia acestora, în forme artistice de o deosebită autenticitate și prospețime. Acest paradox merită cea mai mare atenție, atât din punctul de vedere al sociologiei religiilor, cât și al tacticilor de recuperare a moralei creștine autentic trăite și de înțelegere a universalității creștinismului. „Hristos trăiește în inima aproapelui meu, chiar dacă acesta este de altă religie decât mine!", aceasta a fost revelația filmelor central-asiatice din unul din medalioanele festivalului.

Un festival ca un organism viu

Buna cultură și așezare teologică a echipei organizatoare și experiența ei în curatoriatul evenimentelor culturale creștine sunt o garanție că tot acest evantai de problematici complexe a fost bine gestionat întru realizarea unui festival de film viu, bogat și efervescent, asemeni unui organism viu. Un festival în care să trăiești nu doar consumând filme, ci și lăsându-te transformat de ele, un festival în care să socializezi constructiv cu realizatorii acestor filme, chiar când aceștia descind de peste mări și țări, un festival în care să te îmbogățești nu doar cultural, ci și uman și, desigur, spiritual. Un festival care să te facă mai fericit, mai elevat spiritual și mai bun, adică să te apropie mai mult de Dumnezeu. Și cred că, alături de producătorul festivalului, entuziastul Cătălin Jeckel, consilier cultural al Arhiepiscopiei Iașilor, și de restul echipei organizatoare, am reușit acest lucru. Iar publicul, presa și invitații festivalului ne-au confirmat-o cu prisosință.

Pilonul de bază al festivalului l-au reprezentat producțiile cinematografice creștin-ortodoxe recente de mare succes internațional și chiar hit-urile de public ale filmului creștin. Iată că există, de câțiva ani, și așa ceva, și ne bucurăm că este vorba de filme din spații culturale creștin-ortodoxe, care își asumă mărturisirea creștină. Astfel de proiecte cinematografice se nasc în sânul comunităților de creștini practicanți, profesioniști în cinema, care reușesc să găsească și resursele necesare realizării unui film. Din motive mai curând ideologice, dar și pecuniare, astfel de filme nu sunt multe, dar, când apar, răsunetul lor debordează limitele confesionale, cucerind categorii dintre cele mai diverse de spectatori.

Nucleul de filme creștin-ortodoxe recente din „Quo Vadis"

Din festivalul „Quo Vadis" nu puteau lipsi filmele de reconstituire istorică a unor file de Pateric clasic sau contemporan, unele dintre ele, cunoscute cinefililor creștini și remarcate în circuitul festivalier, dar prezentate

pentru prima oară pe marele ecran în România, filme care instituie un nou gen, cel al hagiografiei cinematografice.

Astfel, *O cruce în pustiu. Sfânta Cuvioasă Parascheva*, al tânărului regizor sârb Hadzi-Aleksandar Djurovic, Serbia (2022), urmărește încercările duhovnicești suferite de iubita sfântă ocrotitoare a Moldovei și României, în călătoria ei prin deșertul iordanian spre Constantinopol. Regizorul filmului, prezent în festival, ne-a oferit și alte filme creștine semnate de el: metrajele medii *După cântatul cocoșului* și documentarul *Doar iubirea ne poate salva*.

Docu-drama ***Viața Cuviosului Iosif Isihastul***, în regia lui Alexandros Foteinos și a lui Yiannis Traganidas, produsă de Mănăstirea Vatoped (Grecia, 2020), l-a readus în România pe îndrăgitul actor american convertit la Ortodoxie, Jonathan Jackson, protagonistul peliculei. Prezența sa harismatică a animat câteva momente de suflet ale festivalului.

În același ciclu se înscrie marele succes internațional ***Un om al lui Dumnezeu. Sfântul Nectarie din Eghina*** (Grecia, 2021), o reconstituire istorică semnată de actrița și regizoarea sârbă Yelena Popovic, de asemenea binecunoscută în România, filmul avându-l în distribuție pe cunoscutul actor american Mickey Rourke.

O surpriză a festivalului a fost documentarul de mare succes printre ortodocșii americani ***Alaska sfântă*** (SUA, 2021), în regia lui Simon Scionka, un documentarist ortodox preocupat de diverse problematici ale creștinismului în lumea contemporană. Filmul, premiat la Festivalul Byzanfest în 2023 (Melbourne, Australia) este o istorie emoționantă a încreștinării Alaskăi de către primii misionari, accentuând puterea profundă de transformare socială exercitată de creștinism.

Tot din nucleul creștin-ortodox al festivalului a făcut parte și medalionul „Tinere speranțe ale cinematografului creștin", secțiune dedicată personalităților în afirmare, care s-au definit în zona problematizării temelor creștine în cinema. Aici se încadrează thrillerul de mediu metraj ***Slujba***, semnat de actorul și dramaturgul sârb Andrej Šepetkovski, despre relațiile dintre puterea politică și Biserică în spațiul iugoslav. De asemenea, cel mai recent film al tânărului regizor sârb Ivan Jović, lansat în Serbia în septembrie 2024, ***Calea lui Lazăr***, o satiră a birocrației de pe o insulă din Mediterana. Tot în acest ciclu se înscrie scurt-metrajul ***„500"*** (2018) al tânărului regizor român Bogdan Albu, o dramă cu morală creștină, cu un bogat periplu festivalier.

Tot de nucleul creștin-ortodox al festivalului ține secțiunea „Clasici și talente emergente ale filmului creștin românesc", care evidențiază contribuția românească în sfera filmului creștin. Publicul cinefil a avut ocazia să se bucure de un „Medalion Nicolae Mărgineanu", un clasic în viață al

filmului românesc, unul dintre extrem de puținii regizori români care nu au făcut compromisuri de conștiință în perioada totalitară și nu s-au dezis de idealurile profesate în cinema în epoca socialistă. Maestru al filmului istoric și biografic, Nicolae Mărgineanu și-a dat măsura deplină a talentului său încă înainte de 1989, dar filme de mărturisire creștină nu a putut realiza, evident, decât după 1990. Filmul ***Binecuvântată fii, închisoare!*** a marcat deschiderea plenară a regizorului spre tema închisorilor comuniste și a supraviețuirii prin credință în condiții totalitare. Filmul, care a cunoscut un succes imens de public, de lungă durată, a inaugurat un ciclu de pelicule istorice și creștine de excelentă calitate artistică pe tema relației dintre puterea politică și Biserică, din care am avut bucuria să vedem ***Cardinalul, Fals tratat de mântuire a sufletului*** și ***Poarta Albă***.

În secțiunea „Clasici și talente emergente ale filmului creștin românesc" a fost inclus și Medalionul „Cristina Chirvasie – tânără speranță a documentarului de autor", cu șapte documentare-eseu pe tema libertății și a credinței, bazate pe interviuri cu personalități marcante ale societății românești de azi, a căror viață și activitate este legată de cultura ortodoxă românească (pictorița Silvia Radu, teologul Costion Nicolescu, regizorul Nicolae Mărgineanu, scriitorul Mircea Stanciu, traducătoarea și editoarea Micaela Ghițescu, etnologul acad. Sabina Ispas, teologul Dumitru Horia Ionescu, arhit. Augustin Ioan, iconograful Raluca Prelipceanu, pictorul Dorel Zaica, sociologul acad. Ilie Bădescu, medicul Galina Răduleanu). Tânăra regizoare, scenaristă și producătoare de film documentar Cristina Chirvasie este autoarea unui proiect inedit, „Revoluția modelelor", sub auspiciile căruia a realizat cele mai multe dintre documentarele prezentate în medalion.

Din nucleul creștin-ortodox al festivalului nu putea lipsi contribuția românească a trusturilor de presă creștin-ortodoxă *Doxologia* și *Trinitas TV*, care a cuprins o selecție a celor mai bune documentare recente ale acestora, pe teme de istorie a creștinismului și a Bisericii Ortodoxe Române. *Trinitas TV* a prezentat patru documentare (*Ierusalim*, *Sfântul Nicolae. Chipul blândeții*, *Martirul Unirii. Sfântul Preot Mucenic Alexandru din Basarabia*, *Români în gulagul sovietic*), iar *Doxologia*, documentarul *Un Sfânt al cuvintelor. Mitropolitul Dosoftei al Moldovei*.

Vom prezenta în numărul următor celelalte secțiuni ale festivalului: „Medalion Asia Centrală" și „Dublul centenar Tenghiz Abuladze (1924–1994) și Serghei Paradjanov (1924–1990)".